

Олег МУРАВСЬКИЙ

*кандидат історичних наук, старший науковий співробітник
вчений секретар*

*Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України
старший викладач кафедри історії, музеєзнавства та культурної спадщини
Національного університету «Львівська політехніка»*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2776-5156>

e-mail: oleg-muravskiy@ukr.net

ДЕПОПУЛЯЦІЯ В УКРАЇНІ У РОКИ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЇ: ЧИННИК ВИМУШЕНОЇ МІГРАЦІЇ

Комплексно проаналізовано проблеми депопуляції в Україні у роки повномасштабного вторгнення РФ на її територію з акцентом на вимушену міграцію. За допомогою аналізу демографічної ситуації в Україні (2022–2024) показано, що проблема депопуляції стала однією з найсерйозніших національних, що супроводжує країну з часу відновлення незалежності в 1991 р. Розглянуто основні концепції, підходи та методологічні засади, які формують сучасний науковий дискурс цієї тематики, розкривають сутність досліджуваного феномена, а також їхню релевантність у сучасному науковому просторі.

Акцентовано увагу на взаємозв'язку між вимушеною міграцією та депопуляцією, проаналізовано структуру міграційних потоків, зокрема гендерні й вікові особливості, що впливають на соціально-економічний розвиток як України в роки російсько-української війни, яка втрачає населення, так і тих держав, які приймають мігрантів. Констатовано, що найбільше громадян покинули Україну впродовж березня–червня 2022 р. (виїхало приблизно 44 % усіх українців, які зараз перебувають за кордоном) після чого міграційні потоки дещо зменшилися, але відсоток осіб, що залишали країну, все ще залишався значним. Зазначено, що найбільше громадян України виїхало до країн ЄС, зокрема Польщі, Німеччини, Чехії, Італії та Іспанії, що підтверджують статистичні дані. Зважаючи на останні, виснувано про значну частка дітей серед біженців (від 25 % до 51 %), а також жінок віком 35–64 років і відсоток дорослих чоловіків, що поетапно зростає. Зауважено, що важливим аспектом аналізу стало вивчення державної політики у сфері регулювання міграційних процесів і заходів щодо стримування депопуляції, як-от демографічних програм, стимулювання повернення мігрантів, інтеграційних заходів у країнах-реципієнтах.

Стверджено, що висновки статті сприяють глибшому розумінню динаміки вимушеної міграції в час повномасштабного вторгнення Росії на територію України та її впливу на депопуляцію.

Ключові слова: Україна, війна, повномасштабне вторгнення, Росія, міграція, депопуляція, Європейський Союз, США.

Демографічна ситуація – один із найскладніших викликів, із якими зіткнулася Українська держава від часу відновлення незалежності в 1991 р. Переважання смертності над народжуваністю, масова еміграція населення за кордон, зокрема молоді, низький коефіцієнт народжуваності та складна соціально-економічна ситуація зробили депопуляцію притаманним для України явищем (Кількість українців, 2023). Після повномасштабного вторгнення Російської Федерації (РФ) на територію України (24 лютого 2022 р.) депопуляція набула небачених раніше масштабів, оскільки бойові дії спровокували багатомільйонну хвилю українських мігрантів (Янковський, Бадюк, 2023).

Депопуляція в Україні (2022–2024) залишається недостатньо вивченою темою у науковій літературі. Більшість наукових праць українських і зарубіжних учених зосереджена на загальних демографічних тенденціях. Відсутні також системні дослідження, які б охоплювали економічні, соціальні та культурні аспекти депопуляції. Джерельну основу статті становлять матеріали періодичної преси, інтернет медіа, а також статистичні матеріали. Мета – проаналізувати динаміку депопуляції в Україні у роки повномасштабного вторгнення РФ на територію України, спричинену міграційними процесами.

Згідно з оцінкою Євростату (англ. European Statistical Office, Eurostat), на 1 січня 2022 р. населення України становило 41 млн осіб. Дещо оптимістичніші дані наводить Світовий банк (англ. the World Bank) – у 2021 р. в Україні проживало 43,8 млн осіб. Приблизно такі ж цифри озвучувала Організація Об'єднаних Націй (ООН, англ. United Nations) (Кількість українців, 2023). У звіті Міжнародної організації з міграції (англ. International Organization for Migration) «World Migration. Report 2022» констатовано, що до повномасштабного вторгнення держави-агресора Україна посідала восьме місце серед держав, громадяни яких виїжджали на роботу за кордон із показником 5,5–6 млн осіб (понад 1,5 млн українців працювали в Республіці Польща (РП)) (Тарасовський, 2023).

Упродовж 24 лютого – 24 березня 2022 р. (перший місяць повномасштабного вторгнення) з України виїхало приблизно 3,6 млн осіб, а майже 6,5 млн, згідно з оцінками Міжнародної організації з міграції, покинули місце свого постійного проживання та переїхали в межах країни (Вимушена міграція, 2022). У цей час щодня кордон держави перетинали до 150 тис. осіб (Вимушена міграція, 2022). Проте, згідно з даними Державної прикордонної служби України, на 20 березня 2022 р. ситуація дещо стабілізувалася – на кордонах України з державами Європейського Союзу (ЄС) суттєво зменшилася кількість черг на виїзд (Вимушена міграція, 2022). Отож можна констатувати, що найбільше людей покинули державу у проміжку від 27 лютого до 9 березня (у цей період кордон України на виїзд перетнули 1 649 088 осіб). А 6 березня кордон перетнули 210 526 осіб, що стало найбільшим показником за день. Із 17 березня кількість тих, хто виїжджав, поступово зменшувалася, що свідчить про спадання першої хвилі еміграції (99 % українців, 2024).

Згідно з даними пропускних пунктів на кордонах України, на 22 березня 2022 р. кількість людей, які виїхали до сусідніх країн становила: РП – 2 144 244 осіб, Румунія – 555 021 особа (цифра враховує і тих, хто спершу виїхав до Молдови, а звідти – до Румунії), Молдова – 371 104 особа (найвищий показник кількості біженців з України на душу населення), Угорщина – 324 397 осіб, РФ – 271 254 особа (згідно з даними уряду держави-агресора, які є неправдивими; дані охоплюють людей, яких примусово вивезли з тимчасово окупованих регіонів України (відповідно до розпоряджень Кабінету Міністрів України від 26.02.2022 р. № 188-р. від 28 лютого 2022 р. усі пункти пропуску на українсько-російському кордоні закриті)), Республіка Словаччина – 256 838 осіб, Республіка Білорусь (РБ) – 4 938 осіб (згідно з даними органів влади РБ, які є неправдивими; дані охоплюють людей, яких примусово вивезли з тимчасово окупованих регіонів України) (див. табл. 1) (Вимушена міграція, 2022).

Діаграма 1

Таблиця 1

Дані про перетин державного кордону України за 2022 рік

місяць	всього	в Україну	з України	громадян України	в Україну	з України	іноземців всього	в Україну	з України
січень	3 220 855	1 445 489	1 775 366	2 500 301	1 116 303	1 383 998	720 554	329 186	391 368
лютий	2 599 437	967 819	1 631 618	2 067 042	752 755	1 314 287	532 395	215 064	317 331
березень	2 960 058	662 545	2 297 513	2 588 050	530 603	2 057 447	372 008	131 942	240 066
квітень	2 236 078	1 023 477	1 212 601	1 935 011	873 061	1 061 950	301 067	150 416	150 651
травень	2 645 831	1 395 773	1 250 058	2 347 518	1 245 768	1 101 750	298 313	150 005	148 308
червень	2 797 919	1 422 773	1 375 146	2 472 321	1 257 891	1 214 430	325 598	164 882	160 716
липень	2 931 426	1 490 351	1 441 075	2 565 262	1 305 401	1 259 861	366 164	184 950	181 214
серпень	3 279 229	1 708 978	1 570 251	2 861 130	1 496 625	1 364 505	418 099	212 353	205 746
вересень	2 962 445	1 493 294	1 469 151	2 537 985	1 280 058	1 257 927	424 460	213 236	211 224
жовтень	2 821 446	1 401 412	1 420 034	2 431 478	1 207 581	1 223 897	389 968	193 831	196 137
листопад	2 559 306	1 259 951	1 299 355	2 199 471	1 080 931	1 118 540	359 835	179 020	180 815
грудень	2 838 326	1 416 624	1 421 702	2 471 977	1 234 223	1 237 754	366 349	182 401	183 948

Джерело: Ільченко, 2023.

Статистика свідчить, що більшість біженців прибула в зарубіжні держави впродовж першого півріччя 2022 р. (Ільченко, 2023). У березні виїхало приблизно 44 % українців, які перебувають за кордоном до сьогодні, у квітні–червні – 24 %, у липні–вересні – 12 % (Українські біженці, 2024). Потік нових біженців надалі залишався незначним, проте тривалість перебування тих, хто виїхав після початку війни, зростала (Українські біженці, 2024). Уже у другому півріччі 2022 р. українці виявляли більше зацікавленості в поверненні до України, адже за цей період прибуло на 149 тис. громадян більше, ніж виїхало (Голішевська, 2023).

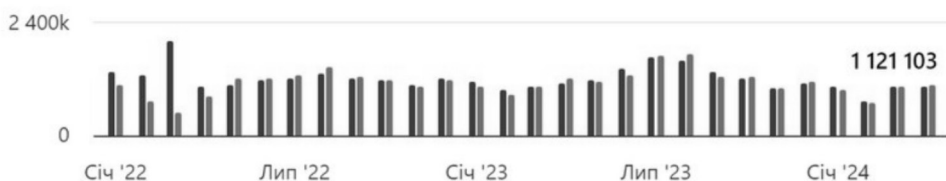
Євростат інформував про те, що на кінець квітня 2023 р. статус тимчасового захисту в ЄС мали 3,9 млн осіб, які покинули Україну після повномасштабного російського

вторгнення (до 98 % із них – громадяни України). Наприкінці жовтня 2023 р. цей же статус отримали вже 4 240 000 осіб, що свідчить про те, що кількість людей, які виїжджали з України, збільшувалася (Янковський, Бадюк, 2023).

Український Центр економічної стратегії підраховував, що на кінець червня 2023 р. за кордоном перебувало приблизно 6,7 млн українців (на 300–500 тис. осіб більше, ніж на кінець 2022 р.). Серед біженців – велика кількість дітей (від 25 до 51 %), а також жінок віком 35–64 роки, хоча частка дорослих чоловіків зросла найбільше (Янковський, Бадюк, 2023). Згідно з даними зазначеного центру, найбільше людей виїхало за кордон із Запорізької обл. (23 %), а також із Київської, Дніпропетровської, Миколаївської та Херсонської обл. (Янковський, Бадюк, 2023). «Кількість жителів Запорізької області, які виїхали на територію РФ або Білорусі, підрахувати в принципі неможливо. І міжнародні організації, коли підраховують кількість, вони використовують кількісні показники, які їм надає офіційно російська або білоруська влада. Ну і щодо якості і правдивості яких у нас є великі сумніви. Вони повідомляють – понад 2 млн осіб виїхали до РФ. Але ми розуміємо, що у нас немає можливості підрахувати цю кількість. Так само, мабуть, і в Росії немає можливості точно визначити цю кількість людей», – наголосили українські аналітики (Янковський, Бадюк, 2023). Загалом, за півтора року (від січня 2022 р. до червня 2023 р.), державні кордони України перетнули 50 млн разів (Воронцова, 2023).

Діаграма 2

Кількість перетинів кордону України (2022–2024)

Джерело: Михайлов, 2024.

Академік НАН України, директор Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України Елла Лібанова зауважила, що дані про кількість біженців з України суттєво відрізняються (Скільки людей, 2024). На її думку, існувало два джерела даних про кількість людей, які виїхали з держави: європейські структури і структури ООН та Державна прикордонна служба України. «Якщо взяти сальдо від 24 лютого 2022 року по теперішній час [1 січня 2024 р. – О. М.], всі, хто виїхав, мінус ті, хто приїхав, то виходить десь 1,8 млн. Якщо слідувати тільки даним ООН, то виходить приблизно 6 млн. Чим це можна пояснити, я не знаю. Так, напевно, спочатку не всіх врахували, коли по 120 тисяч виїжджало на день. Але прикордонники кажуть, що не працювала система “Аркан”, оскільки багато хто виїжджав без закордонного паспорта, за внутрішніми документами, по “Дії”. Але прикордонники кажуть, що кількість людей вони враховували. Принаймні намагались враховувати. Але різниця в мільйони не має бути. Цілком можливо, що якась кількість людей зареєстрована за кордоном, але повернулися і живуть тут. Я не виключаю цього. Тому що схожа ситуація була з ОРДЛО», – констатувала Е. Лібанова (Скільки людей, 2024). Учена також відзначала, що дані ООН враховували 1,2 млн осіб, які перебувають у РФ, та майже 800–900 тис. осіб за межами ЄС, зокрема у Великій Британії, Канаді та США (Скільки людей, 2024).

Щодо географії розселення українців за кордоном відзначу, що на серпень 2023 р. понад половина українців проживала тільки у трьох державах: РП – 22 %, Федеральній Республіці Німеччина – 14,6 % (у Міністерстві внутрішніх справ Німеччини вважають, що до 100 тис. українців не зареєстровані й перебувають у країні нелегально (Євростат порахував, 2023)) та США – 11 %. Також багато громадян України знайшли прихисток у Чеській Республіці (ЧР) – 7,9 %, Італії – 5 %, Канаді – 4,9 %, Іспанії – 3,4 % та Ізраїлі – 2,75 % (Кількість українців). Майже 63 % українців, які перебували за кордоном – повнолітні, 22 % – діти до 18 років. Вік ще 15 % осіб важко визначити. Водночас тільки 1 з 16 українців за кордоном перебував на консульському обліку (Кількість українців). Так, за кордоном через повномасштабне вторгнення РФ на територію України перебувало приблизно 20 % наявного населення України до 24 лютого 2022 р. (табл. 2) (Кількість українців).

Таблиця 2

Кількість перетину кордону України (24.02.2022–1.05.2023)
(дані Державної прикордонної служби України)

Ділянка кордону	Всього перетинів	На в'їзд в Україну	На виїзд з України	Міграційне сальдо
Угорщина	4 405 629	2 142 325	2 263 304	-120 979
Словаччина	2 283 454	1 044 561	1 238 893	-194 332
Румунія	4 469 787	2 105 445	2 364 342	-258 897
Польща	19 936 060	9 042 429	10 893 631	-1 851 202
Молдова	3 259 835	1 494 669	1 765 166	-270 497
Росія	5 868	5 569	299	5 270
Білорусь	4 038	3 972	66	3 906

Джерело: Кількість українців, 2023.

Зазначу, що від лютого 2022 р. до 31 серпня 2023 р. 19 740 осіб незаконно перетнули кордон України зі сусідніми державами, про що свідчать дані, одержані від прикордонних служб Румунії, Молдови, РП, Угорщини та Словаччини. Ще 21 113 осіб (чоловіків) намагалися втекти з України, проте були затримані українською владою (Як і скільки чоловіків, 2023). Загалом, у першому півріччі 2023 р. частка громадян, які покинули Україну та не повернулися, становила 3 %. Для порівняння, протягом першого півріччя 2022 р. цей показник становив 27,5 %, а за весь 2022 р. – 13,6 % (Голішевська, 2023). Водночас за 11 місяців 2023 р. було зафіксовано понад 32 млн перетинів кордону України (різниця між тими, хто виїхав, і тими, хто повернувся до України, становила менше 1 % (142 тис. осіб) (табл. 3) (99 % українців, 2024).

Таблиця 3

**Чисельність українських біженців в окремих державах ЄС
(за оцінкою ООН, на 31 грудня 2023 р.)**

Країна	Чисельність, тис. осіб	Країна	Чисельність, тис. осіб
Німеччина	1125,9	Словаччина	114,2
Польща	956,6	Молдова	120,7
Велика Британія	250,4	Ірландія	102,6
Чехія	375,6	Австрія	83,2
Іспанія	185,9	Румунія	85,7
Італія	169	Бельгія	83
Нідерланди	140,7	Франція	69,5

Джерело: Українські біженці, 2024.

На середину лютого 2024 р. за кордонами України перебувало 6,479 млн біженців. Левова частка з них – понад 6 млн – перебували у Європі, при цьому тимчасовий захист отримали 5,809 млн українців (Війна у цифрах, 2024) (за даними Управління Верховного комісара ООН з питань біженців). На кінець вересня 2024 р. тимчасовий захист у європейських державах мали понад 6 млн українців. Ще майже 600 тис. одержали його за межами Європейського континенту. Як і раніше, найбільше громадян України проживали в РП (970 тис. осіб) та Німеччині (1,2 млн осіб) (Втеча від війни, 2024). Однак, як уже зазначено, статистика ООН може інколи двічі враховувати тих людей, які спочатку одержали тимчасовий захист в одній країні, а потім переїхали до іншої, або ж уже були в Європі на момент початку повномасштабного вторгнення РФ на територію України (до прикладу, за даними Євростату, наприкінці липня 2024 р. тимчасовий захист у ЄС отримали 4,1 млн українців, переважно в Німеччині та РП) (Втеча від війни, 2024).

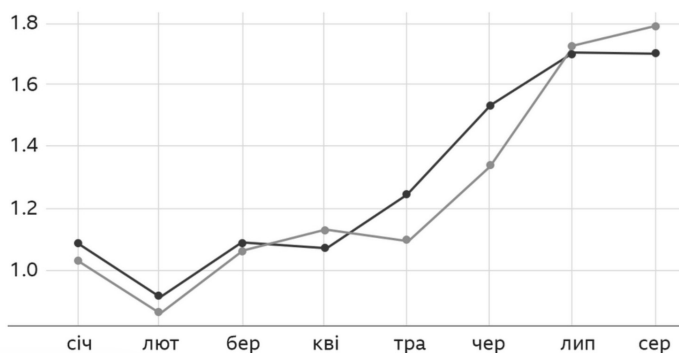
У грудні 2024 р. за кордоном перебувало 7,7 млн громадян України. Найбільше українців – у РФ (1,2 млн осіб), Німеччині (1,2 млн осіб), РП (понад 985 тис. осіб) та ЧР (понад 380 тис. осіб) (Сітнікова, 2024). Статус тимчасового захисту у країнах ЄС на 31 грудня 2024 р. мали 4 260 080 громадян країн, що не належали до ЄС, які залишили Україну внаслідок російського вторгнення 2022 р., що на 25 590 (0,6 %) більше, ніж місяцем раніше (дані Євростату) (Кількість біженців).

Діаграма 3

Чисельність українців, які виїхали за кордон / в'їхали до України

Січень - серпень 2024 року (млн осіб)

■ в Україну ■ з України

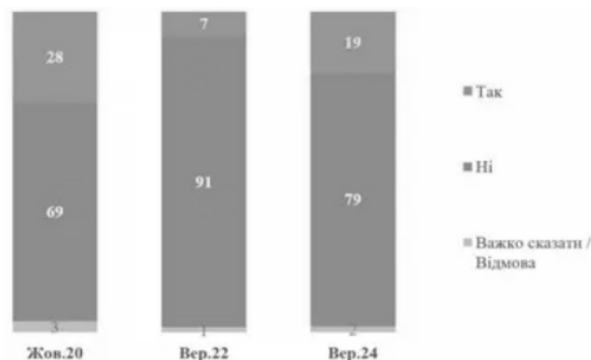
Джерело: Втеча від війни, 2024.

Значне зацікавлення викликає регіональний зріз міграції за кордон. До прикладу, у 2024 р. найбільше українців, які перебувають у РП, виїхали із Дніпропетровщини (понад 9,8 %), а найменше – з Києва та тимчасово окупованого Криму (менше 1 %) (Ульяненко, 2024). Серед областей із найбільшою кількістю українців у РП можна також виокремити: Хмельницьку – 6,8 %; Івано-Франківську – 6,3 %; Львівську – 6,05 %; Волинську – 5,79 %; Рівненську – 5,79 %; Харківську – 5,29 %; Житомирську – 5,29 %; Вінницьку – 4,53 % (Ульяненко, 2024).

Від часу повномасштабного вторгнення у лютому 2022 р. суттєво змінилися й настрої українців – чимало потенційних мігрантів відмовилися від планів еміграції, а кількість тих, хто хоче залишитися в Україні у 2024 р. досягла 79 % (Скільки українців, 2024). Зокрема, готовність переїхати за кордон хоча і зросла, порівняно з вереснем 2022 р., до 19 %, проте залишається помітно нижчою, ніж у 2020 р. На запитання: «А якби Вам зараз без умов надали громадянство США або ЄС, Ви б поїхали для постійного проживання в ці країни?» 28 % серед усіх дорослих українців відповіли, що готові були виїхати жити за кордон (Скільки українців, 2024).

Діаграма 4

Кількість українців, які готові виїхати за кордон

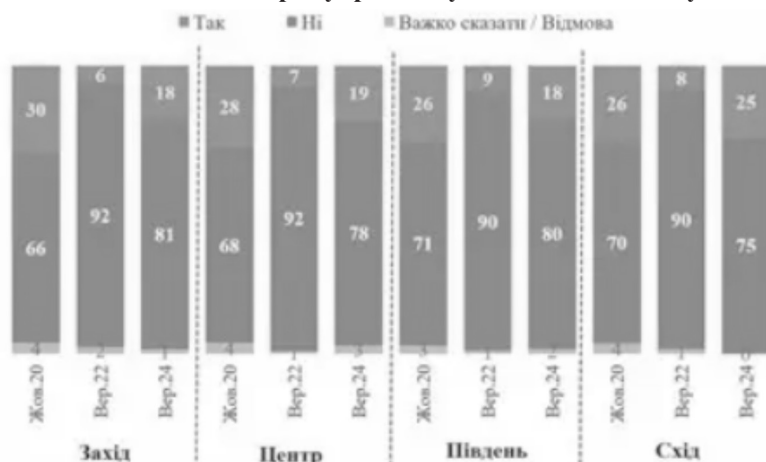

Джерело: Скільки українців, 2024.

Серед регіонів України східна частина демонструвала найбільшу готовність до переїзду за кордон (25 %), зберігаючи показники 2020 р. (26 %) (Скільки українців, 2024). Водночас в інших частинах держави тенденція залишатися на Батьківщині переважала. У західних областях 81 % респондентів заявили, що не хочуть виїжджати за межі України навіть за наявності можливості отримати іноземне громадянство. На Півдні – 80 %, а в Центрі – 78 % (Скільки українців, 2024).

Діаграма 5

Регіональні відмінності серед українців у ставленні до виїзду за кордон

Джерело: Скільки українців, 2024.

Згідно зі соціологічними опитуваннями (квітень–травень 2024 р.), у 38 % респондентів були близькі родичі (чоловік, дружина, батьки, діти тощо), які перебували за кордоном через повномасштабне вторгнення РФ до України (Кузьменко, 2024). 61 % українців не мав рідних за кордоном, а 1 % – не надав відповіді. Найбільше таких родичів мали громадяни України з Чернівців (47 % опитаних), Запоріжжя та Одеси (по 45 %), найменше – з Кропивницького (31 %), Чернігова (30 %) та Львова (29 %) (Кузьменко, 2024).

Серед тих, хто мав родичів за кордоном, ці родичі планували повернутися:

- найближчим часом, попри війну, – 5 %;
- тільки тоді, коли закінчиться війна, – 32 %;
- ще не вирішили – 19 %;
- не планують повертатися – 31 %;
- плани в родичів різні – 9 %;
- важко відповісти / немає відповіді – 3 % (Кузьменко, 2024).

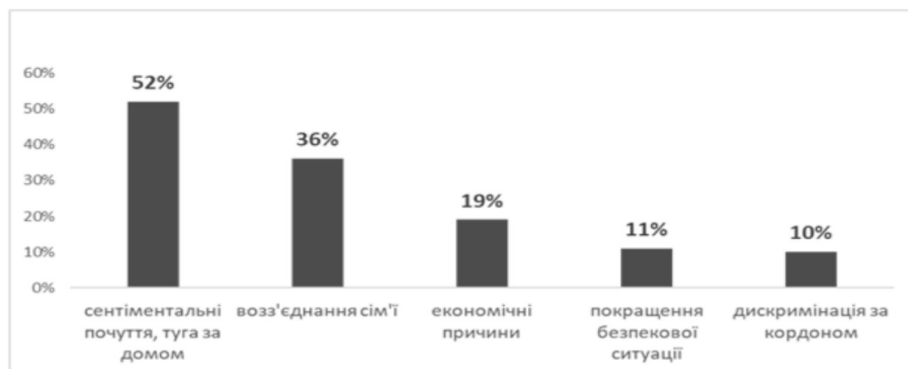
За даними Центру економічної стратегії, 67 % людей, що виїхали, задоволені перебуванням за кордоном, однак життя в Україні їм подобається більше. Найбільше хочуть повернутися люди з центральних областей України (згідно з прогнозами, до України мали б повернутися від 2 до 3 млн осіб) (Янковський, Бадюк, 2023). Водночас держави ЄС зацікавлені залишити українців працездатного віку. «Це десь близько 3 млн людей працездатного віку. Саме ті, які повинні були б повернутися та розбудувати країну», – зазначали аналітики (Янковський, Бадюк, 2023).

За даними опитувань, більш схильні до повернення в Україну вразливі категорії біженців, зокрема літні люди, багатодітні сім'ї, особи, які не мають постійного житла, особи, які низько оцінюють якість свого життя за кордоном (Українські біженці, 2024). Частіше планують повернутися також українці, які мають більше інформації про ситуацію в Україні та власному населеному пункті завдяки короткотривалим візитам додому, ті, хто проживають географічно близько до України, а також ті, що залишили вдома членів сім'ї (чоловіка, дітей), мають незруйноване житло (Українські біженці, 2024).

Основним мотивом для прийняття рішення про повернення в Україну були емоції і почуття туги за домом (52 %). На другому місці – бажання возз'єднатися зі сім'єю. Економічні труднощі за кордоном були вагомими лише для 19 % українців. Покращення безпекової ситуації вдома мало значення для ухвалення рішення про повернення тільки для 11 % опитаних (Українські біженці, 2024).

Діаграма 6

**Мотиви повернення українців на Батьківщину
(соціологічне опитування, проведене 14 жовтня 2023 р.)**

Джерело: Українські біженці, 2024.

Отже, повномасштабне вторгнення РФ у 2022 р. спричинило різке загострення депопуляційних процесів, особливо зважаючи на масову вимушену міграцію (тільки за перший місяць війни країну залишило понад 3,6 млн осіб, а ще 6,5 млн стали внутрішньо переміщеними особами, що свідчить про безпрецедентний рівень демографічних змін). Незважаючи на значну різницю в демографічних оцінках (Євростат, Світовий банк, ООН наводять різні дані щодо кількості мігрантів-українців), можна констатувати, що за кордоном на кінець 2024 р. перебувало приблизно 7 млн українців, значна частина із яких планує повернутися на Батьківщину. «Наразі населення України становить десь 37 мільйонів людей у кордонах 1991 року. А якщо за вирахуванням окупованих територій, то приблизно 31,5 мільйона», – зазначала Е. Лібанова (Скільки людей, 2024). Різне скорочення населення стало наслідком поєднання декількох чинників: високої смертності, низької народжуваності та міграційних процесів, що посилювалися після повномасштабного вторгнення РФ у 2022 р. У світлі нових демографічних викликів Україні потрібно розробити ефективні механізми стимулювання народжуваності, повернення мігрантів та інтеграції внутрішньо переміщених осіб у соціально-економічне життя країни.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

99 % українців, які виїхали у 2023, повернулись до України. (2024). <https://opendatabot.ua/analytics/ukrainians-emigration-trend-continues>

Вимушена міграція і війна в Україні (24 лютого – 24 березня 2022). (2022). <https://cedos.org.ua/researches/vymushena-migraciya-i-vijna-v-ukrayini-24-lyutogo-24-bereznya-2022/>

Війна у цифрах: як за останній рік змінилися Україна та українці. (2024). <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cv28871qdv8o>

Воронцова, О. (2023). Скільки українців виїхали за кордон і не повернулись через війну: шокуючі цифри. <https://glavcom.ua/country/society/skilki-ukrajintsiv-vijikhali-za-kordon-i-ne-povernulisja-cherez-vijnu-shokujuchi-tsifri-949777.html>

Втеча від війни чи свідомий виїзд. Як змінилася міграція з України і якими будуть її наслідки – BBC. (2024). <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/naselennya-ukrajini-skilki-ukrajinciv-vijihalo-za-kordon-ta-yaki-ce-matime-naslidki-novini-ukrajini-50458864.html>

Голішевська, А. (2023). Скільки українців виїхали за кордон від початку повномасштабної війни: дані 2023 року. <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/suspilstvo/20231218-skilky-ukrayinciv-vuyihalo-za-kordon-z-pochatku-povnomasshtabnoyi-vijny-dani-2023/>

Євростат порахував, що з України виїхали 650 тисяч чоловіків призовного віку. (2023). <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cd1px4z922wo>

Ільченко, Л. (2023). Дані Держприкордонслужби та ООН щодо українців, які виїхали з країни, різняться вдвічі – Опендатабот. <https://epravda.com.ua/news/2023/08/16/703274/>

Кількість біженців з України зі статусом тимчасового захисту в ЄС у грудні зросла на 25,6 тис. – Євростат. (2024). <https://interfax.com.ua/news/general/1046955.html>

Кількість українців та їх міграція за кордон через війну. (2023). <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3732355-kilkist-ukrainsiv-ta-ih-migracia-za-kordon-cerez-vijnu.html>

Кузьменко, Ю. (2024). 32 % біженців планують повернутися після війни, ще майже третина – не повернуться. <https://suspilne.media/761619-32-bizenciv-planuut-povernutisa-pisla-vijni-se-majze-tretina-ne-povernutsa/>

Михайлов, Д. (2024). Від початку року за кордон виїхали 69 тисяч українців та не повернулись додому – Опендатабот. <https://suspilne.media/768207-vid-pocatku-roku-za-kordon-viihali-69-tisac-ukrainsiv-ta-ne-povernulis-dodomu-opendatabot/>

Сітнікова, О. (2024). У Верховній Раді розкрили, скільки українців виїхало за кордон. <https://hromadske.ua/suspilstvo/236421-u-verkhovniy-radi-rozkryly-skilky-ukrayintsiv-vuyikhalo-za-kordon>

Скільки людей виїхало за кордон і скільки зараз живуть в Україні: демографка озвучила цифри. (2024). <https://life.karpat.in.ua/?p=175360&lang=uk>

Скільки українців виїхало б з України, якби їм зараз запропонували громадянство США або країни ЄС? (2024). <https://visitukraine.today/uk/blog/4775/how-many-ukrainians-would-leave-ukraine-if-they-were-offered-us-or-eu-citizenship-now?srltld=AfmBOorEE8ivSG3-p4G6a0bIJGi1JHcc8IhBCuSwh11OkwTEqb-KeM3g#yak-viina-zminila-plani-ukrayinciv>

Тарасовський, Ю. (2023). Від початку війни з України виїхало на 2,4 млн людей більше, ніж повернулося, дослідив Опендатабот. Демографи називали цифри біль-

уї в 3–4 рази. <https://forbes.ua/news/blizko-24-mln-ukraintsiv-viikhali-za-kordon-ta-ne-povernulisya-vid-pochatku-velikoi-viyni-16082023-15442>

Українські біженці війни в Європі: між інтеграцією та поверненням. (2024). <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/ukrayinski-bizhentsi-viyny-v-yevropi-mizh-intehratsiyeyu-ta>

Ульяненко, В. (2024). З яких областей до Польщі виїхало найбільше українців: опитування. <https://glavcom.ua/world/observe/z-jakikh-oblastej-do-polshchi-vijikhalo-najbilshe-ukrajintsiv-opituvannja-983811.html>

Як і скільки чоловіків втекли з України, щоб не потрапити на фронт – розслідування BBC. (2023). <https://www.bbc.com/ukrainian/features-67451266>

Янковський, О., Бадюк, О. (2023). «Понад мільйон дітей виїхали»: куди українці мігрують через війну і як їх повертати. <https://www.radiosvoboda.org/a/novyny-pryzovya-mihratsiya-ukrayintsiv-cherez-viynu-yak-povernuty/32735569.html>

REFERENCES

99 % ukraintsiv, yaki vyikhaly u 2023, povernulys do Ukrainy. (2024). <https://opendatabot.ua/analytics/ukrainians-emigration-trend-continues> (in Ukrainian).

Vymushena mihratsiia i viina v Ukraini (24 liutoho – 24 bereznia 2022). (2022). <https://cedos.org.ua/researches/vymushena-migraciya-i-vijna-v-ukrayini-24-lyutogo-24-bereznia-2022/> (in Ukrainian).

Viina u tsyfrakh: yak za ostannii rik zminylysia Ukraina ta ukraintsi. (2024). <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cv28871qdv8o> (in Ukrainian).

Vorontsova, O. (2023). Skilky ukraintsiv vyikhaly za kordon i ne povernulysia cherez viinu: shokuiuchi tsyfry. <https://glavcom.ua/country/society/skilki-ukrajintsiv-vijikhalo-za-kordon-i-ne-povernulysia-cherez-vijnu-shokujuchi-tsifri-949777.html> (in Ukrainian).

Vtecha vid viiny chy svidomyi vyizd. Yak zminylasia mihratsiia z Ukrainy i yakymy budut yii naslidky – BBC. (2024). <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/naselennya-ukrajini-skilki-ukrajinciv-vijihalo-za-kordon-ta-yaki-ce-matime-naslidki-novini-ukrajini-50458864.html> (in Ukrainian).

Holishevska, A. (2023). Skilky ukraintsiv vyikhaly za kordon vid pochatku povnomasshtabnoi viiny: dani 2023 roku. <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/suspilstvo/20231218-skilky-ukrayincziv-vyyihalo-za-kordon-z-pochatku-povnomasshtabnoyi-vijny-dani-2023/> (in Ukrainian).

Yevrostat porakhuvav, shcho z Ukrainy vyikhaly 650 tysiach cholovikiv pryzovnoho viku. (2023). <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cd1px4z922wo> (in Ukrainian).

Ilchenko, L. (2023). Dani Derzhprykordonsluzhby ta OON shchodo ukraintsiv, yaki vyikhaly z krainy, rizniatsia dvichy – Opendatabot. <https://epravda.com.ua/news/2023/08/16/703274/> (in Ukrainian).

Kilkist bizhentsiv z Ukrainy zi statusom tymchasovoho zakhystu v YeS u hrudni zrosla na 25,6 tys. – Yevrostat. (2024). <https://interfax.com.ua/news/general/1046955.html> (in Ukrainian).

Kilkist ukraintsiv ta yikh mihratsiia za kordon cherez viinu. (2023). <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3732355-kilkist-ukrainciv-ta-ih-migracia-za-kordon-cerez-vijnu.html> (in Ukrainian).

Kuzmenko, Yu. (2024). 32 % bizhentsiv planuiut povernutysia pislia viiny, shche maizhe tretyna – ne povernutsia. <https://suspilne.media/761619-32-bizenciv-planuut-povernutisa-pisla-vijni-se-majze-tretina-ne-povernutsia/> (in Ukrainian).

Mykhailov, D. (2024). *Vid pochatku roku za kordon vyikhaly 69 tysiach ukraintsiv ta ne povernulys dodomu – Opendatabot*. <https://suspilne.media/768207-vid-pochatku-roku-za-kordon-viihali-69-tisac-ukrainciv-ta-ne-povernulis-dodomu-opendatabot/> (in Ukrainian).

Sitnikova, O. (2024). *U Verkhovnii Radi rozkryly, skilky ukraintsiv vyikhalo za kordon*. <https://hromadske.ua/suspilstvo/236421-u-verkhovniy-radi-rozkryly-skilky-ukrayintsiv-vyikhalo-za-kordon> (in Ukrainian).

Skilky liudei vyikhalo za kordon i skilky zaraz zhyvut v Ukraini: demohrafka ozvuchyla tsyfry. (2024). <https://life.karpat.in.ua/?p=175360&lang=uk> (in Ukrainian).

Skilky ukraintsiv vyikhalo b z Ukrainy, yakby yim zaraz zaproponuvaly hromadianstvo SSHa abo krainy YeS? (2024). <https://visitukraine.today/uk/blog/4775/how-many-ukrainians-would-leave-ukraine-if-they-were-offered-us-or-eu-citizenship-now?srltid=AfmBOorEE8ivSG3-p4G6a0bIJjGiIjHcc8IhBCuSwh1lOkwTEqb-KeM3g#yak-viina-zminila-plani-ukrayinciv> (in Ukrainian).

Tarasovskyi, Yu. (2023). *Vid pochatku viiny z Ukrainy vyikhalo na 2,4 mln liudei bilshe, nizh povernulosia, doslidyv Opendatabot. Demohrafy nazyvaly tsyfry bilshi v 3–4 razy*. <https://forbes.ua/news/blizko-24-mln-ukraintsiv-viikhali-za-kordon-ta-ne-povernulysya-vid-pochatku-velikoi-viyni-16082023-15442> (in Ukrainian).

Ukrainski bizhentsi viiny v Yevropi: mizh intehtratsiieiu ta povernenniam. (2024). <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/ukrayinski-bizhentsi-viyny-v-yevropi-mizh-intehtratsiyeyu-ta> (in Ukrainian).

Ulianenko, V. (2024). *Z yakikh oblastei do Polshchi vyikhalo naibilshe ukraintsiv: opytuvannia*. <https://glavcom.ua/world/observe/z-jakikh-oblastej-do-polshchi-vijikhalo-najbilshe-ukrajintsiv-opituvannja-983811.html> (in Ukrainian).

Yak i skilky cholovikiv vtekly z Ukrainy, shchob ne potrapyty na front – rozsliduvannia BBC. (2023). <https://www.bbc.com/ukrainian/features-67451266> (in Ukrainian).

Yankovskyi, O., & Badiuk, O. (2023). *«Ponad milion ditei vyikhaly»: kudy ukraintsi mihruit cherez viinu i yak yikh povertaty*. <https://www.radiosvoboda.org/a/novyny-pryzovya-mihratsiya-ukrayintsiv-cherez-viynu-yak-povernuty/32735569.html> (in Ukrainian).

Oleh MURAVSKIY

PhD (History), Senior Research Fellow

Scientific Secretary of the

I. Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies of the NAS Ukraine

Senior Lecturer of the Department of History, Museum Studies and Cultural Heritage

Lviv Polytechnic National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2776-5156>

e-mail: oleg-muravskiy@ukr.net

DEPOPULATION IN UKRAINE DURING THE YEARS OF FULL-SCALE INVASION OF RUSSIA: THE FACTOR OF FORCED MIGRATION

The article comprehensively analyzes the problems of depopulation in Ukraine during the years of Russia's full-scale invasion of its territory, with a focus on forced migration. By analyzing the demographic situation in Ukraine (2022–2024), it is shown that the

problem of depopulation has become one of the most serious national problems that has accompanied the country since the restoration of independence in 1991. The main concepts, approaches and methodological principles that form the current scientific discourse on this topic, reveal the nature of the phenomenon under study, as well as their relevance in the modern scientific space are considered.

The author focuses on the relationship between forced migration and depopulation, analyzes the structure of migration flows, including gender and age characteristics, which affects the socio-economic development of both Ukraine during the Russian-Ukrainian war, which is losing population, and those states that receive migrants. It is stated that most citizens left Ukraine in March–June 2022 (approximately 44 % of all Ukrainians who are currently abroad left), after which migration flows decreased slightly, but the percentage of people leaving the country was still significant. It is noted that the majority of Ukrainian citizens left for the EU countries, in particular Poland, Germany, the Czech Republic, Italy and Spain, which is confirmed by statistical data. Given the statistical data, it is concluded that there is a significant proportion of children among refugees (from 25 to 51 %), as well as women aged 35–64 and a gradually increasing percentage of adult men. It is noted that an important aspect of the analysis was the study of state policy in the field of regulation of migration processes and measures to curb depopulation, such as demographic programs, incentives for the return of migrants, and integration measures in recipient countries.

It is argued that the conclusions of the article contribute to a deeper understanding of the dynamics of forced migration during Russia's full-scale invasion of Ukraine and its impact on depopulation.

Key words: Ukraine, war, full-scale invasion, Russia, migration, depopulation, European Union, USA.